

İNSANLIK İÇİN YAŞANMAMIŞ BİR TECRÜBE

Ahmet DAĞ

https://www.academia.edu/48911269/%C4%B0nsan%C4%B1k_%C4%B0%C3%A7in_Ya%C5%9Fanmam%C4%B1%C5%9F_Bir_Tecr%C3%BCbe

21. yüzyılda yapay zekânın insan hayatının her alanına nüfuz edeceği öngörülmektedir. İnsanlık, daha önce hiç karşılaşmadığı çok farklı ve yeni bir tecrübe ile karşı karşıya yani kendi zekâsına muadil olduğu düşünülen âdeta zeki varlık türleriyle birlikte yaşayacak görünüyor. İnternete eklemlenen bilgisayarlar, büyülenmiş bir vasıtaya dönerken bu yetmezmiş gibi yapay zekâ ile donatılan cihazların büyüleme gücü daha da artacaktır

İnsanlar, insanlığın ilk devrimi olan ateşin/ ışığın yanında kendini güvende hissetmiş ve ilk ve çok işlevli olan bu teknolojiyi kendisi için hem yol gösterici hem de besleyici bir unsur olarak kullanmışlardır. İnsanın hayatında önemli yeri olan ateş (araç-teknik), insanın doğada yaşamasını sağlarken zamanla gelişen dili ise medenileşmesini sağlanmaktaydı. İnsanlığın ikinci devrimi ise çok sayıda gelişmenin doğmasını sağlayan tarım devrimi ve şehirlere yerleşmektir. Şehirler, ticareti ve fikir alışverişini teşvik ederken hem tarımda hem de şehirleşmede zaruret hâlini alan iş bölümünü doğurmuştur. Şehirleşme, sadece iş bölümünü değil silahlanmayı da doğurmuştur. Yine ziraileşme ve şehirleşme sonucunda özel mülkiyet meydana gelmiştir. Tarımda var olan ekim-hasat ilişkisi insanlığın gelecek fikrine sahip olmasını meydana getirmiştir. Ticarileşme ve mülk sahibi olma neticesinde insanlar arasında var olan ekonomik eşitlik sona ererek sınıf farklılıkları ortaya çıkmıştır. Zamanla meydana gelen servet biriktirme ve biriken servetin nesilden nesile miras yoluyla aktarılması var olan sınıf farklılığının daha da derinleşmesine yol açmıştır.

Şehirleşmeyle birlikte devletleşme süreci yöneten-yönetilen ayrımını meydana getirmiştir. Tüm bunlar olurken insanlığın asıl değişimini meydana getirecek olan yazının icadı, yalnızca asal kuralların değil şiir ve oyun metinlerinin yazılmasını ortaya çıkarmış dolayısıyla ebedi zevkle meydana gelmiştir. Yazının ardından paranın ortaya çıkışı, ticari hayatı canlandırmıştır. Yazı ve para aynı dönemlerde ortaya çıkan tekerlek, insanın imar ve inşa etme sürecini devletlerin kurulma sürecini daha da hızlandırmıştır. Yazının, yasaların, tekerleğin, sözleşmelerin ve paranın icadı, birkaç bin yıl içinde teknolojinin meydana gelmesini sağlamıştır. Buhar

makinesinin icadı ve elektrik enerjisinin kullanılmasıyla dördüncü çağ olarak görülen yapay zekâ çağının zemini oluşturulmuştur.

Teknolojide Kırılma Noktası ve Sonrası

Teknolojide kırılma noktası olan Leonardo Da Vinci'nin ölümünden sonra Kopernik, Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine adlı eserini yazarken Bodin ise matbaanın ileri götürücü bir güce sahip olduğuna ve “gelecekteki çağların, hiçbir zaman tüketemeyecekleri hazineler içine” girdiğine inanıyordu. Gözlem yoluyla bilgi edinmeyi sistematik hâle getiren Bacon, dünyayı değiştiren bilimsel devrimi meydana getirmiştir.

Newton'un Principia eseri gezegenlerin dahi basit mekanik yasalara tabi olduğunu göstermiştir. Bilimsel yöntem ile gizemli Moore Yasası'nın birleşimi, günlük yaşantının ayrılmaz bir parçası olan yeni teknoloji (robotlar, nano-teknoloji, CRISPR Teknolojisi, uzay yolculuğu vs.) patlamasına yol açmıştır. Öyle ki insanların ceplerinde dünyadaki hemen herkesle anında iletişim kurmasını sağla-yan süper bilgisayarlar/akıllı telefonlar taşınması süreci meydana gelmiştir. İnternet bağlanmış ve uygulamaları olan bilgisayar, artık araçtan öte felsefi olarak da anlamlı bir cihaz hâlini almıştır.

Bilgisayarın temeli 1821 yılında sanayi devri-mini başlatmış olan C. Babbage ile atılmıştır. Babbage sayesinde bilim ve matematik, üniversite ve laboratuvarlardan fabrikaya taşınmıştır. Mekanik olan şeylerin organik organik olanlardan daha tutarlı ve güvenilir olduğu anlamı, bu zamanlarda meydana gelmiştir. Nitekim bu bağlam-da Babbage, “Bir analitik motor ortaya çıkar çıkmaz gelecekteki bilimin akışını muhakkak yönlendirecektir.” demiştir. Babbage'den sonra Turing ise düşünebilir makinelerden bahsederken gerçek bilgisayarların nasıl yapılacağıyla ilgili çalışması olan Turing Testi'ni-1956yapmıştır. Daha sonrasında ise John von Neumann, dahili işlemci ve hem programları hem de verileri saklayan bir bilgi-sayar belleği önerirken Shannon ise yazılımı oluşturmuş ve mükemmelleştirmiştir. Öncelikle mekanik ve hesap işleri yapması planlanan bilgisayar; zamanla enformasyon, iletişim ve eğlence aracı hâline gelmiş. Bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar vs. yeni cihazlarla yeni bir boyut kazanmışlardır.

Steve Wozniak, “Kontrolü birdenbire çok fazla kaybettik. İnternetimizi kapatamıyoruz, akıllı telefonlarımızı kapatamıyoruz, bilgisayarlarımızı kapatamıyoruz. Eskiden akıllı bir insana soru sorduk. Şimdi kime soruyoruz? Cevap g-o ile başlar ve God değildir.” diyerek bilgisayarın iletişim ve eğlence hususiyetle bir enformasyon aracı hâline geldiğini vurgular. Her yeni çağ, insanlığın fiziksel veya zihinsel yaşamının işlevlerine destek veren ve onu geliştiren teknolojilere tanık oldu. Mekanik beyin olan cihazlara, kendi başına çalışmasını öğreten bir yöntem olan ve

onlara eklenen yapay zekâyı geliştirilerek ve robotik bilimin gücüyle yapay zekânın hareketlilik ve fiziksel dünyayla etkileşime nasıl gireceğine dair yöntemleri ve uygulamaların üzerinde çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu çalışmaların ilki, 1955 yılında McCarthy tarafından yapılmıştır. Onun çalışmalarında maksat; “makinelere dili; kullananlarını, soyutlama ve kavramları oluşturmalarını, şu anda insanların çözebildikleri türdeki problemleri çözmelerini ve kendilerini iyileştirmelerini sağlamaktır.”

Yapay zekâ, geçici bir süre olsa da yakalandığı “yapay zekâ kışından” çıkarak robotik unsurlara eklenerek etki gücünü daha da artırmaktadır. Bu bağlamda Samuel Butler, Darwin’in ilkelerinin makinelere uygulandığı takdirde makinelerin, bilinçlenip insanın yerine geçeceklerini dahi düşündü. O, 1863 yılında yazmış olduğu “Darwin Makineler Arasında” başlık yazısında; insanın kendi eliyle kendine alternatif bir o kadar kendine karşı risk ve tehlike oluşturabilecek bir varlık inşa ettiğini şu cümlelerle ifade eder: “Soru şöyledir. İnsanın, dünya egemenliğinde bir sonraki varisine tür bir yaratık olabilir? ...Öyle görünüyor ki kendi varislerimizi kendimiz yaratıyoruz.... Çağlar sonra kendimizi aşağı ırk olarak bulacağız. Güçte aşağı, öz kontrolün manevi niteliğinde aşağı... Onlara, en iyi ve en akıllı adımını hedeflemeye cüret edebileceği her şeyin zirvesi olarak hayranlık duyacağız. Ne kötücül ihtiraslar ne kıskançlık ne tamahkârlık ne de saf olmayan arzular bu şahane yaratıkların dingin gücünü bozacak.”

Yapay Zekâ, Etik ve Korkular

Henüz genel yapay zekâyı geçilemediği süreç-te dahi dar yapay zekâ ile fiziksel robotların birleşimi parçalarının toplamından büyüktür. Neler yapabileceğini kestirmek zor olan yapay zekânın, sağlık hizmetlerinde, yoksullukla mücadelede, insan için tehlikeli ve zor olan iş alanlarında, eğitim alanında ve başta trafik olmak üzere güvenlik meselelerinde, endüstri ve ticaret hayatında önemli katkıları olabileceği ifade edilmektedir.

Bu avantajlarının yanında insanların işlerini kaybetmeleri, insanların yalnızlığı ve tecridi yaşamaları, etik problemlerin doğuşu, siyasi manipülasyonlar ve aldatmaları ve jeopolitik eşitsizlikleri doğurması, insanlarda korku ve kafa karışıklığı meydana getirmesi, askerileşmesi, insanlığı aşırı reklama ve enformasyona boğmaları gibi dezavantajları var. Nitekim Yaşamın Geleceği Enstitüsünün üç bölümlü (Araştırma Sorunları, Etik ve Değerler, Uzun Vadeli Sorunlar) çalışmasının Etik ve Değerler bölümünde güvenliğin sağlanması, başarısızlıkların ve zaafiyetlerin giderilmesi, hukuki şeffaflığın olması, sorumluluk üstlenilmesi, yapay zekâ sistemlerinin insanî değerlerle örtüşmesi, ortak fayda ve refahın esas alınması gerektiği, yıkıma dönüşmemesini sağlama ve askerleşmesinin mümkün olduğunca kontrol edilmesi, insanın amaçlarına uyumlu olması başlıkları konu edinilmiştir.

Yapay zekânın etik temellerinin sağlanmaması hâliyle onun uygulama sahasında bazı sorunları doğurmasına neden olacaktır. Etik-teknoloji arasında kurulması gereken bağ üzerinde çalışmaların yeterli düzeyde olmaması insanlığı bazı ciddi sorunlarla karşı karşıya getirebilir. Etik ile teknoloji arasında sıkı bağ kurulması ve herkesin yarattığı şeylerden mesul olması gerektiğini söyleyen Gerd Leonhard, “Şirketlerin çoğu etik bakımından cimriler. Kendi çalışmalarını denetlemeleri gerekiyor ve bunu yapmazlarsa da bence bunu onların yerine bizim yapmamız lazım.” diyerek etik-teknoloji arasında dengeyi kuracak çalışmaların saha içerisinde yer almayan sosyal bilimcilerin veya düşünür-yazarların vazifesi olduğunu ifade eder.

Yapay zekâya ilişkin en yaygın korkulardan biri; günün birinde insanlara zarar veren hatta onları öldüren bir tür yapay zekâ yaratılacak olmasıdır. Bu korkunun nedenlerinden biri; Hollywood filmlerinde yaratıcılarını yok eden robot imgeleri gösteren aşırı yapay zekâ tasvirleri, diğeri ise yapay zekâ uygulamalarının insan gibi görebilmesi, duyabilmesi, anlayabilmesi, mantık kurabilmesi ve bazı durumlarda yürüebilmesi hatta insan gibi görünebilmesidir. Stephan Hawking ve Elon Musk gibi kişilerin, yapay zekânın tehlikeli olabileceğine dair söylemleri de yapay zekâ çalışmalarının insanlarda korkuların meydana gelmesine neden olmuştur. Elon Musk, yapay zekânın şeytana davet çıkardığını söylerken Stephan Hawking ise tam bir yapay zekânın insan ırkının sonunu getirebileceğini ifade eder. Yapay zekânın kötü şeyler yapmayı tasarlayanlar için bir araç olması onun en ürkütücü yönüdür. Yine hem bilginin gizliliği hem de mahremiyet sorunlarını doğurması önemli sorunlardandır. Twitter, Google, Facebook vb. sanal ortamlar veya uygulamalar, bilginin gizliliğinin ve insanın mahremiyetinin zedelenmesine yol açıcı yapay zekâ uygulamaları içermektedir. Mahremiyetin zedelenmesi ve kişisel bilgilerin ticari kazanç adına kullanılması önlem alınması gereken bazı unsurlardır.

İnsanların evlerinin mahremiyetini ihlal edecek olanlar sadece Google, Facebook, Alexa gibi uygulamalar değildir. İnternetin bir sonraki verimi olan ev ve otomobillerdeki tüm cihazların internete bağlanması anlamına gelecek olan “nesnelerin interneti” ile ciddi bağlamda mahremiyetin ihlali gerçekleşecek gibi görünüyor. George Orwell’in 1984 adlı eserinde insanların evlerinin içini dinleyen devletti. Gerçekte ise toplum olarak şimdiden özel şirketlere; evlerimize her konuşma-mızı dinleyebilen cihazlar yerleştirmeleri için para ödemekteyiz. İnsanlığın analog süreçten dijital sürece geçişi, onun doğal olmasını ve yaşamasına da engel olmaktadır. Mevcut dijital benlik, yalan söylemeye çok müsait bir yapıya kavuşmuştur. İnsan, sosyal medya hesaplarında veya mavi ekranda “mış” gibi yaparak olmadığı biriymiş gibi kendini gösterebilir. Öncesinde analog benliğiyle yalan söylemesi zor olan insan -kendisini bağladığı cihazların

varlığından dolayı- istese bile tepkileri üzerinden çözümlenmesine engel olacak bir konumda değil artık.

İnsanın analog verileri olan (kalp atışı, heyecan, kızgınlık vs.) durumları -seve seve verdikleri bilgiler sayesinde- şirketler tarafından ifşa edebiliyor. Nitekim Google, 2017 yılına kadar algoritmalar üzerinden epostaları okuyordu. Yapay zekâ, zamanla daha da güçlendikçe onun insana ait olmayan gözlerinin yazışmamızı okumasından daha da kaygı duyulması gerekir. Sorunun parçası olarak görülen yapay zekâ, aynı zamanda çözümün bir parçası olarak da görülmektedir. Oluşturulacak yapay zekâ, gizlilik ve güvenlik asistanları ile gelen ve giden bütün verileri gözleyip gizliliğimiz veya güvenliğimiz bir tehditle karşı karşıya kaldığında müdahale edeceği öngörülmektedir. Mahremiyetten vazgeçilmesinde toplumdaki diğer kişilerle kamu yararına veri paylaşılmasına izin veren diferansiyel gizlilik gibi teknolojilerin gelişmiş seviyeye ulaşacağı iddia edilmektedir. Eğer bu tür uygulamalar üzerinde çalışılırsa Homo digitalis'in, homo sapiensten çok daha fazla mahremiyete sahip olacağı da öngörülmektedir. Doğru seçimler yapıldığı takdirde mahremiyetin, tarihe karışmış bir anomali değil teknolojinin insana verdiği bir hak olacağı söylenmektedir.

Toby Walsh, 2062 yılına kadar önlem alınmazsa mevcut durumun daha da kötüye gidebileceğini ifade ediyor. Mevcut durumun kötülüğünün, insanın kötülüğünden geldiğini ifade eden Google'ın araştırma bölümünün başkanı Peter Norvig'e göre insanların berbat karar alıcılar oldukları bir gerçektir. İnsanın mevcut bu olumsuz durumuna bağlı olarak mevcut algoritmaların çoğunlukla insanlardan daha kötüdürler.

Thomas Friedman da *Geciktiğim İçin Teşekkür Ederim* kitabında yapay zekâ ve diğer üstel teknolojilerdeki ilerlemeler dâhil tüm teknolojik gelişmeleri insanların sindiremeyeceği şeylerle, yani iyi değerler, iyi öğretim, iyi eğitim gibi zaman alan yavaş şeylerle bir araya getirilmezse başlarının belaya gireceğini dile getirmiştir. Yapay zekâ araçlarının her şeyi insanların adına yapmasına bel bağlayarak aşırı bağımlılığın ve sosyal bağlantılar kurmanın insanı insan yapan niteliklerin tehlikeye atılabileceği ifade edilmektedir. Böylesi bir durum da insanlar için hem bireysel hem de toplumsal açıdan olumsuz sonuçlar doğurabilir. İnsanların kullanmış oldukları teknolojiler, hem bedensel duruş bozukluklarına hem de onların dijital-sanal dünyaya bağımlılıklarına yol açmaktadır. İnsanlarla vakit geçirmekten daha çok internete bağlı olan akıllı telefonlarla ve bilgisayarlarla vakit geçiren, sürekli beğenisini kontrol eden ve paylaşmak için yaşayan adeta tecride mahkûm bırakılmış yalnız bir insanlıkla karşı karşıyayız.

Sonuç

21. yüzyılda yapay zekânın insan hayatının her alanına nüfuz edeceği öngörülmektedir. İnsanlık, daha önce hiç karşılaşmadığı çok farklı ve yeni bir tecrübe ile karşı karşıya yani kendi zekâsına muadil olduğu düşünülen âdeta zeki varlık türleriyle birlikte yaşayacak görünüyor. İnternete eklenen bilgisayarlar, büyülenmiş bir vasıtaya dönerken bu yetmezmiş gibi yapay zekâ ile donatılan cihazların büyüleme gücü daha da artacaktır. Nasıl ki buhar makinesi ve elektriğin icadı ve sonrasında internetli cihazlar; insanın sosyal, siyasal, iktisadi, ahlaki ve hukuki hayatını değiştirdiyse teknolojinin üstel büyümesine paralel olarak sözkonusu bu hayat alanlarında da üstel bir şekilde farklılaşma ve değişim görülecektir. Kendi evrimine gücü yeten tek tür olan insanların, düşünmeyi deneyimleyebilen ilk icadı olan yapay zekâ bu icat gerçekleştiğinde onu gerçekten de tehdit olarak mı veya bir imkân olarak mı algılamalıyız? Yapay zekânın hayata destek olunmasına müsaade edilmeli fakat hayatı ele geçirmesine müsaade edilmemeli. Hele ki ırkçı, Avrupa merkezci, ruh ve bilinç kazanan algoritmaların insanlığa getirecek sorunları üzerinde ciddi düşünmeliyiz. Bu bağlamda hem bu ülkenin insanı hem de bir Müslüman olarak sürece yabancı kalmayıp sürecin neliğini anlamak ve çalışmalarda hâkim bir konuma gelmek işimiz olmalıdır. Eğer bu süreci doğru ve tam olarak kavrayamazsak 20.yüzyılda yaşadığımız sorunları daha katmerli bir biçimde yaşarız. İnsanlığın dengesini bulabilmesi insanın irfanî ve kâmil yönünün ortaya çıkabilmesi için insanın sosyal, duygusal zekâ, ahlak, adalet, erdem ve iyilik gibi niteliklerin ihmal edilmemesi gerekir. Batı uygarlığının 3-4 asırdır hâkim olduğu süreç-te Tanrı-Doğa-İnsan dengesini koruyamadığını ve bundan dolayı insanlığın birçok sorunla karşı karşıya kaldığına şahit olduk. Bu dengenin yeniden inşa sürecini ahlak ve adalet derdi olan insan topluluğu yapabilir. Bunun nasıl olacağı üzerine İslâm dünyasının düşünürleri ve bilim adamları kafa yorması gerekir